

dr hab. inż. arch. Krzysztof Kafka, prof. PŚ
Katedra Urbanistyki i Planowania Przestrzennego
Wydział Architektury
Politechnika Śląska
ul. Akademicka 2A
44-100 Gliwice

Gliwice 25.02.2026.

RECENZJA

**pracy doktorskiej mgr inż. Mikołaja Grosel
pt. „Wykorzystanie metod opartych na modelowaniu w ocenie peryferyjności
miejskiej na przykładzie Wrocławia”**

wykonanej na Politechnice Wrocławskiej pod kierunkiem promotor:

dr hab. inż. arch. Magdaleny Belof, prof. PWr

oraz promotora pomocniczego

dr inż. Wawrzyńca Zipsera, prof. PWr

1. Podstawa formalna sporządzenia recenzji

Podstawą formalną do sporządzenia niniejszej recenzji jest uchwała nr 175/20/RND01/2024-2028 Rady Dyscypliny Naukowej Architektura i Urbanistyka z dnia 17.12.2025r. w sprawie wyznaczenia recenzentów w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora w dziedzinie nauk inżynieryjno-technicznych w dyscyplinie architektura i urbanistyka Panu mgr inż. Mikołajowi Groselowi. Podstawą bezpośrednią jest zawiadomienie nr 21/12/D01/2025 o wyznaczeniu Recenzenta w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora z dnia 17.12.2025., w którym zawarto zobowiązanie mnie do terminowego przygotowania recenzji rozprawy doktorskiej, którą wraz z wyżej wymienionymi dokumentami otrzymałem w dniu 20.01.2026.

2. Struktura dysertacji

Przedmiotem recenzji jest rozprawa doktorska w formie monografii zatytułowanej *Wykorzystanie metod opartych na modelowaniu w ocenie peryferyjności miejskiej na przykładzie Wrocławia*. Jej autorem jest Pan mgr inż. Mikołaj Grosel, zwany dalej Doktorantem. Promotorem pracy jest dr hab. inż. arch. Magdalena Belof, prof. PWr, a promotorem pomocniczym – dr inż. Wawrzyniec Zipser, prof. PWr. Praca została wykonana na Politechnice Wrocławskiej.

Praca została udostępniona recenzentowi w formie elektronicznej (pliku *.PDF) oraz w formie wydruku formatu A4. Praca zawiera 219 ponumerowanych stron. Treść została

podzielona na dwie części oraz dziewięć załączników. W pracy nie wyodrębniono ani wprowadzenia, ani podsumowania jako samodzielnych części treści. Zostały one włączone odpowiednio do części I. i II.

Część I. ma charakter badań teoretycznych. Jej głównym składnikiem jest wprowadzenie oraz opis zagadnień peryferyjności na tle zjawisk pokrewnych. Część I. składa się z dwóch rozdziałów. Pierwszy z nich jest w istocie wstępem do całej pracy; zawiera uzasadnienie wyboru tematu, cel badań, zakres pracy, a także opis struktury, przyjętych metod, ram teoretycznych oraz stan badań. Drugi rozdział zatytułowany jest *Zagadnienia peryferyjności na tle zjawisk pokrewnych*. W tym rozdziale Doktorant podejmuje temat i polemikę z różnymi definicjami pojęcia peryferyjności, a także innych zjawisk pokrewnych lub zbliżonych pojęciowo w obrębie różnych innych dyscyplin naukowych. Rozdział ten w zasadzie w całości wypełniony jest badaniami teoretycznymi, które można potraktować jako dość obszerny opis stanu badań nad tematem. Część I. stanowi odrębną, do pewnego stopnia autonomiczną, ważną część całej rozprawy.

Część II. zatytułowana *Modelowania* jest w całości prezentacją i opisem badań przeprowadzonych przez Doktoranta na konkretnych, wybranych przykładach w skali miejskiej i lokalnej utożsamianej ze skalą dzielnic. W części ten Doktorant prezentuje praktyczne zastosowania przygotowanych przez siebie metod i narzędzi do badania i oceny procesów i zjawisk peryferyzacji. Część ta składa się z czterech rozdziałów, oznaczonych numerami będącymi kontynuacją numeracji rozdziałów w części I. Pierwszym rozdziałem w Części II. jest rozdział 3. zatytułowany *Peryferyjność w skali miasta*. Doktorant zaprezentował w nim badania, które przeprowadził w skali całego miasta – Wrocławia. Badania te dotyczyły próby identyfikacji stopnia peryferyzacji poszczególnych zdelimitowanych dzielnic miasta. Kolejny Rozdział 4. jest zapisem i prezentacją badań prowadzonych w obrębie jednego, wybranego wrocławskiego osiedla, jednostki urbanistycznej – Jagodno. W rozdziale tym Doktorant przedstawił metody, narzędzia badawcze oraz ich strukturę, a także scharakteryzował ogólnie samo osiedle Jagodno, będące przedmiotem badań. Znaczną część tego rozdziału stanowią rysunki i diagramy będące zapisem wyników prowadzonych badań z użyciem autorskiej metody modelowania. Trzecim rozdziałem, zatytułowanym *Testowanie modelu* są analizy związane z weryfikacją i interpretacją otrzymanych wyników badań. Badania zaprezentowane w tych rozdziałach stanowią bardzo ważny element składowy całej rozprawy. Element ten lokuje całą rozprawę w gronie prac o charakterze praktycznym, aplikacyjnym i wdrożeniowym.

Bardzo ważnym elementem całej rozprawy i Części II. jest Rozdział czwarty pt. 6. *Wnioski i dyskusja*. Rozdział ten jest w istocie podsumowaniem całej rozprawy doktorskiej, a nie tylko części II. W podsumowaniu Doktorant odniósł się zarówno do wyników badań teoretycznych, zawartych w Części I, jak i w Części II.

Zasadniczą treść rozprawy zamyka spis literatury, spis źródeł internetowych, aktów prawnych, spis ilustracji i spis tabel. Do rozprawy Doktorant dołączył łącznie dziewięć załączników, które nie zostały opatrzone żadnym tytułem, ani komentarzem.

Taka struktura rozprawy doktorskiej wyraźnie dzieli się na dwie odrębne części: pierwszą – teoretyczną i drugą – praktyczną, aplikacyjną. Każda z nich może stanowić pewną odrębną, autonomiczną i samodzielną treść. Tak struktura odzwierciedla pewną dwoistość całej rozprawy. Z jednej strony rozprawę można traktować jako ważną pracę o charakterze teoretycznym, przeglądowym, będącym opisem stanu badań nad tematem peryferyzacji przestrzennej. Z drugiej jednak strony jej bardzo ważnym elementem są praktyczne badania, zaprezentowane na konkretnych przykładach wrocławskich osiedli. Taka struktura i zawartość rozprawy lokuje ją niejednoznacznie zarówno w grupie prac, w których

przeważają aspekty teoretyczne jak w grupie prac o wybitnie aplikacyjnym i wdrożeniowym charakterze.

Taka dwoistość pracy, niestety odbija się na jej zwartości, zwięzłości i spójności. Wydaje się, że Doktorant mógł w większym stopniu zadbać o korelację i powiązanie części teoretycznej i praktycznej rozprawy. Wydaje się, że wątki poruszone w Części I. mogły być w szerszym i większym stopniu rozwinięte w Części II.

Taka struktura pracy, którą sam Doktorant nazywa pracą o charakterze *teoretyczno-modelowym*, nie jest jednak jej wadą. Należy ocenić, że struktura ta, została dobrana właściwie do przedmiotu i zakresu rozprawy. Pewne wątpliwości mogą dotyczyć kwestii, w jaki sposób poszczególne części tej rozprawy są z sobą powiązane.

3. Oryginalność i ważność problemu podjętego w dysertacji

Doktorant słusznie zauważa, że pojęcie peryferyzacji jest wieloznaczne i wieloaspektowe. Peryferyzacją mogą być nazwane procesy dziejące się w domenie ekonomicznej, społecznej, politycznej, a wreszcie i przestrzennej. W każdej z tych domen peryferyzacja dotyczy różne podmioty; przedsiębiorstwa, grupy społeczne, a wreszcie i jednostki osadnicze, czy określone obszary. Doktorant słusznie dostrzega wieloaspektowość zjawiska ale jednocześnie koncentruje się na problemach dotyczących domeny przestrzennej i urbanistycznej. Peryferyzacja jest więc procesem, który może być przedmiotem badań naukowców reprezentujących bardzo różne dziedziny i dyscypliny. Takie zawężenie jest koniecznym zastrzeżeniem, które zostało poczynione już na wstępie do rozprawy. Przyjęcie perspektywy przestrzennej jest o tyle uzasadnione, że peryferyzacje dziejące się niejako w określonych innych domenach, znajdują w końcu swoje odzwierciedlenie w określonych zjawiskach możliwych do zidentyfikowania w przestrzeni fizycznej lub w przestrzeni fazowej.

Rozprawa doktorska, będąca przedmiotem recenzji, podejmuje bardzo ważny i aktualny problem. Doktorant słusznie uzasadnia, że peryferyzacja jest problemem w domenie przestrzennej dotyczącym bardzo różne jednostki osadnicze w różnych sytuacjach i w różnym czasie. Jest to swego rodzaju problem powszechny i ponadczasowy. Zjawisko peryferyzacji może być traktowane jako uniwersalne, niezależne od szerokości geograficznej czy sytuacji społeczno-gospodarczej. Jako takie, jak słusznie zauważa Doktorant, jest przedmiotem badań bardzo różnych naukowców w różnych krajach. Nie waha się sięgnąć także do publikacji dotyczący procesów peryferyzacji w krajach globalnego południa (Caldeira, 2016). Peryferyzacja wydaje się być zjawiskiem nie tyle powszechnym, co wręcz naturalnym, efektem ubocznym każdego rozwoju generującego polaryzację w wielu różnych obszarach i dziedzinach.

Powszechność zjawiska peryferyzacji polega w szczególności na tym, że możemy o niej mówić praktycznie w każdej skali, w każdej przestrzeni. Zarówno w skali kraju, jak i regionu, a wreszcie i w skalach miejskich, a nawet – lokalnych dotyczących dzielnic i jednostek urbanistycznych miast. Powszechność peryferyzacji skłania do stwierdzenia, że pojęcie to należy traktować jako pojęcie nieostre, niejednoznaczne, relatywne; zależne w większym stopniu od kontekstów i tła, a nie tylko od obiektywnych cech danego obszaru, w którym identyfikujemy peryferyzację. W badaniach nad peryferyzacją jest ważne nie tylko zidentyfikowanie samego obszaru peryferii, ale może równie ważne jest określenie także czym jest centrum, w stosunku do którego peryferyzację mierzymy stopniem dystansów.

Waga i znacznie badania procesów polaryzacji wynika jednak przede wszystkim z faktu, że zjawiska te są przejawem kryzysów jednostek osadniczych. Pokonanie tych kryzysów może być warunkowane dobrymi diagnozami przyczyn i skutków procesów peryferyzacji. Wyjście z tych stanów kryzysowych, jak pokazują znane przykłady, jest niezwykle trudne.

Kluczowe w tym aspekcie są wszelkie działania miast i innych jednostek osadniczych zmierzające do przezwyciężenia sytuacji kryzysowych w ramach prowadzenia szeroko rozumianej polityki przestrzennej. W ramach tej polityki w fazie konstytutywnej planowania strategicznego określone zostają cele i kierunki. Ich właściwe określenie nie jest możliwe bez dobrego zdiagnozowania skali oraz przyczyn peryferyzacji. Strategie rozwoju stają się w dalszym korku podstawą do planowania normatywnego, a następnie – także operacyjnego. Badania na procesami peryferyzacji są więc szczególnie ważne dla praktyki planowania przestrzennego, a w szczególności planowania strategicznego.

Wyżej podane okoliczności świadczą wyraźnie za uznaniem zjawiska peryferyzacji za zjawisko ważne zarówno w wymiarze teoretycznym i naukowym, jak i praktycznym. Jego wieloznaczność i nieostrość rodzi jednak bardzo poważne problemy i przeszkody, z których sam Doktorant zdaje sobie sprawę. Już na wstępie rozprawy zwraca uwagę przede wszystkim na niejednoznaczność definicyjną i pojęciową zjawiska. Każda z dziedzin i dyscyplin definiuje pojęcie peryferyzacji odmiennie, zwracając uwagę na szczególne przyczyny i skutki. Przyjęcie jednej perspektywy, zawężenie pola badawczego staje się w więc dużym wyzwaniem pracy. Doktorant bardzo słusznie poświęcił bardzo dużo miejsca problemowi uściślenia definicji. Nie obawia się jednocześnie sięgać do doświadczeń dyscyplin pobocznych, czy porównywać definicje i znaczenia terminów pokrewnych czy bliskoznacznych jak np. wykluczenie, czy marginalizacja.

4. Ocena poprawności i kompletności celów oraz tez

Doktorant przyjmuje w rozprawie trzy podstawowe cele. Pierwszym jest usystematyzowanie wiedzy, drugim – zbudowanie modelu do badania stopnia peryferyjności, a trzecim – skonstruowanie narzędzi diagnostycznych zjawiska. Te cele dobrze odpowiadają dwóm częściom rozprawy: części teoretycznej oraz praktycznej.

Cel pierwszy – realizowany w całości w ramach Części I. rozprawy dotyczy bardzo ambitnego zdania polegającego na rozpoznaniu stanu wiedzy i stanu badań nad tematem peryferyzacji. Zadanie jest tym ambitniejsze, że jak wspomniano wyżej, pojęcie peryferyzacji jest w wyjątkowym stopniu wielowątkowe, wielowymiarowe, wieloskalowe i wieloaspektowe. Doktorant słusznie ograniczył rozpoznanie tego zjawiska do jego znaczenia pojęciowego. Kwestie związane z identyfikacją przyczyn i przebiegu procesów peryferyzacji zostały w rozprawie rozpoznane w dobrym i wystarczającym stopniu. Doktorant zdaje sobie sprawę z tego, że peryferyzacja w każdej perspektywie może wynikać z innych przyczyn. Może też odmiennie charakteryzować przebieg tego procesu. Niemniej należy docenić wysiłki Doktoranta na polu poszukiwań naukowych znaczeń użytych pojęć.

Cel drugi związany jest wyraźnie z badaniami opisanymi w Części II. Dotyczy on opracowania *uniwersalnego modelu służącego do określania stopnia peryferyjności wybranego obszaru*. Tak sformułowany cel rozprawy niestety pozostawia pewien niedosyt. Doktorant nie definiuje we wstępie o jaki model tu chodzi, czy chodzi o model pewnej metody badawczej, czy raczej o model pewnego narzędzia badawczego. Charakteru tego modelu dowiadujemy się dopiero w Części II. rozprawy. Doktorant rozszerza ten cel

o empiryczne przetestowanie *modelu* na konkretnym przykładzie wybranego osiedla. Istotnie, empiryczne testowanie modelu jest ważną częścią rozprawy.

Celem trzecim, opisanym w Części II. jest skonstruowanie praktycznego narzędzia diagnostycznego służącego ocenie stopnia peryferyjności. Cel ten jest bliski celowi drugiemu. Obydwa dotyczą pewnych metod i narzędzi diagnostycznych do diagnozowania i oceny stopnia peryferyzacji.

Teza Doktoranta, że realizacja tych celów może wypełnić lukę badawczą jest dyskusyjna. W recenzowanej rozprawie raczej możemy mówić o identyfikacji i rozpoznaniu luki badawczej, a nie o jej wypełnieniu. Z pewnością jednak cele drugi i trzeci mogą się przyczynić do opracowania użytecznego narzędzia do badania procesów peryferyzacji.

Doktorant sformułował cztery hipotezy badawcze. Pierwsza dotyczy pewnej unikalności procesów peryferyzacji, odróżniającej ją od marginalizacji i wykluczenia. Druga dotyczy wpływu skali i szczebla procesów peryferyzacji na jej charakter. Trzecia – dopuszcza sytuację, w której ośrodek uznany za centralny w jednym układzie może w innym układzie i innej skali być peryferyjny. Czwarta hipoteza dotyczy tego, że peryferyjność jest zjawiskiem stopniowalnym.

Przyjęte hipotezy są bardzo interesujące i inspirujące. Jednak należałoby się zastanowić czy wyczerpują one zakres całej rozprawy, albo czy nie obejmują zagadnień, które w rozprawie wcale nie są poruszane. Tak sformułowane hipotezy są raczej pewnymi konkluzjami i wnioskami z badań teoretycznych lub punktami do dyskusji. Pewne wątpliwości budzi np. hipoteza o szczególnym charakterze peryferyzacji w zależności od skali. Doktorant w niewielkim stopniu bada procesy peryferyzacji w skalach innych niż miejskie i lokalne. Jego badania nie obejmują oceny procesów peryferyzacji w skalach regionalnych czy krajowych. Doktorant nie bada też, ani nie podaje przykładów, w których pojęcie peryferyzacji jest zależne od skali i punktów odniesienia. Pewne sformułowania zawarte w hipotezach wydają się zapewne na tyle oczywiste, że nie wymagają udowodnienia. Można uznać, że niektóre hipotezy nie znajdują odzwierciedlenia w zakresie badań naukowych ani w treści rozprawy. Żadna z hipotez nie odnosi się do części II., aplikacyjnej rozprawy. W pracy nie sformułowano żadnych tez badawczych.

5. Ocena metodyki pracy

Metodyka pracy wydaje się prawidłowa. Metody zostały odpowiednio dobrane do przedmiotu badań. Pewne metody zostały wybrane do badań teoretycznych, inne do analitycznych i praktycznych.

Metody zastosowane w Części I. opierają się głównie na tzw. *badaniach literaturowych* polegających na analizie dostępnych i wyselekcjonowanych publikacji dotyczących tematu. Metody te są dobrane prawidłowo. Należą one do grupy standardowych metod stosowanych pracy badawczej dotyczącej zwłaszcza rozpoznania stanu badań.

Metody zastosowane w części II, opierają się głównie na analizach przestrzennych i bazodanowych, wykorzystujących narzędzia i techniki *Geographical Information System* (GIS). W tym sensie możemy raczej mówić o narzędziach niż o metodach. Należy jednak je uznać za prawidłowo dobrane do postawionego celu. W Części II. niestety w znikomym stopniu wykorzystywane są inne metody, należące do tzw. dobrej praktyki urbanisty czy planisty przestrzennego. Zaliczyć do nich można różnego rodzaju badania terenowe, badania *in situ* prowadzące do oceny cech nie tylko ilościowych ale i jakościowych analizowanej przestrzeni.

6. Główne osiągnięcia dysertacji

Osiągnięcie 1 – uporządkowanie wiedzy

Pierwszym ważnym osiągnięciem pracy jest podjęcie próby uporządkowania wiedzy i doświadczeń z zakresu badanego zjawiska peryferyzacji. Doktorant sprostał temu zadaniu w stopniu bardzo dobrym. W swoich poszukiwaniach sięga do publikacji naukowych zredagowanych w różnym czasie i w różnych krajach. Sięga zarówno do doświadczeń polskich jak i światowych naukowców. Dominują w tej części publikacje wydane w ciągu ostatniej dekady. Doktorant dochodzi w wyniku tych badań do dość interesujących i inspirujących wniosków.

Realizację tego zadania należy ocenić jako bardzo ambitną i trudną, z uwagi na złożoność problematyki.

Osiągnięcie 2 – powiązanie wiedzy z różnych dziedzin i dyscyplin

Drugim ważnym osiągnięciem rozprawy, powiązaniem z osiągnięciem 1. jest podjęcie próby powiązania wiedzy wypracowanej w ramach innych dziedzin i dyscyplin. Również to zadanie należy uznać za bardzo ambitne i trudne. Punktem wyjścia do poszukiwań Doktoranta są teorie lokalizacyjne Thünera i Webera oraz ekonomiczne Smitha i Ricardo. Próbuje je powiązać z teoriami sieci osadniczych Christalera. Autor dokonuje ich analizy pod różnymi kątami, w szczególności w zakresie oceny ich konwergencyjności i dywergencyjności. Analizy te prowadzą go do porównań i konfrontacji tych teorii. W dalszych częściach badań zwraca się także w kierunku teorii społecznych i społeczno-ekonomicznych, dotykając przy okazji nawet wątków politycznych, w których zadaje pytanie o przyczyny poparcia partii populistycznych w obszarach ocenianych jako peryferyjne. W pewnych fragmentach badań Doktorant nie boi się podjąć dyskusji w ramach wydaje się odwiecznych i nierozwiązywalnych sporów o przyczyny polaryzacji społecznej, ekonomicznej i przestrzennej. Istotne w badaniach Doktoranta są także wątki środowiskowe. Autor zwraca tu uwagę na znaczenie tzw. usług ekosystemowych, jako narzędzia do oceny ilościowej i jakościowej zasobów.

Autor dokonuje pewnego uporządkowania tych zjawisk, określając, że tworzą one cztery zbiory wymiarów: polityczny, społeczny, gospodarczy i w końcu przestrzenny.

Interesująca jest konkluzja w postaci własnej definicji obszaru peryferyjnego jako obszaru o pewnych deficycie. Deficyt ten może lokować się w obrębie różnych dziedzin i domen. Procesy prowadzące do takich deficytów także mogą mieć różne podstawy i charakter.

W zakresie badań znajdują się liczne porównania i odniesienia, które Doktorant stara się uporządkować. Bardzo cenne jest zestawienie tabelaryczne definicji i poglądów na str. 27. Te analizy i badania zdradzają duże odczytanie, znajomość wiedzy oraz swobodę i dojrzałość analityczną Doktoranta.

Osiągnięcie 3 – powiązanie teorii z praktyką

Bardzo ważnym osiągnięciem pracy jest udana, moim zdaniem, próba powiązania teorii i praktyki. W części badawczej, jak wskazano wyżej, autor sprawnie porusza się w przestrzeni pojęć i zagadnień naukowych. Potrafi wyciągać z obcych badań własne autorskie wnioski krytyczne. Wnioski te w dalszej kolejności są podstawą do analizy dostępnych instrumentów badawczych.

Przeniesienie wyników badań teoretycznych na sferę praktyczną jest zawsze trudne. Tak jest i w tym przypadku, kiedy mówimy o wysokim stopniu skomplikowania pojęciowego przy jednoczesnym bardzo skomplikowanym systemie polityk przestrzennych. Doktorant nie

boi się podjęcia tej próby; a należy ocenić, że jest to próba udana. W jej wyniku pewne wnioski z badań teoretycznych przenoszone są do budowania metod i narzędzi praktycznych. Należy zwrócić przy tym uwagę, że relacje między teorią i praktyką w zakresie planowania przestrzennego nie są wcale takie oczywiste. Najczęściej to właśnie praktyka jest punktem wyjścia do badań teoretycznych. To najczęściej teoria podąża za praktyką w tym obszarze, a nie odwrotnie. Doktorant zachował odmienną kolejność zdarzeń.

Z dużym uznaniem należy odnieść się do każdej próby powiązania teorii i praktyki zwłaszcza w odniesieniu do problematyki zarządzania procesami i zjawiskami dotyczącymi przestrzeni miejskiej. Autor nie skupia się na pracy zza biurka („desk studies”), ale z dużą świadomością i doświadczeniem podejmuje się próby implementacji wyników badań teoretycznych do praktyki. W tym zakresie recenzowana praca ma nie tylko wartość naukową, ale i aplikacyjną.

Osiągnięcie 4 – ujęcie dynamiczne i systemowe problemu

Bardzo ważnym zadaniem stojącym przed Doktorantem była próba określenia charakteru peryferyzacji, czy będzie ona traktowana jako pewne zjawisko statyczne, obiektywnie istniejące i mierzalne, czy też pewien proces dynamiczny, zmienny w czasie. Dylemat ten wcale nie jest oczywisty, ale jego rozstrzygnięcie ma kluczowe znaczenie do prowadzonych badań. Pomimo tego, że przez część badań autor zdaje się wahać w jednoznacznym rozstrzygnięciu tego dylematu, ostatecznie jednak skłania się do uznania pojęcia peryferyzacji za proces. Traktuje go zresztą dwojako; zarówno jako proces zjawisk i zdarzeń prowadzących do peryferyzacji jak i proces jej trwania, przebiegu i zmiany. Ujęcie dynamiczne wymusza jednocześnie zachowanie podejścia systemowego, w którym wiele różnych elementów znajdujących się w układzie relacji i sprzężeń dynamicznych wpływa na proces peryferyzacji. Doktorant sięga tu do teorii Castelsa dotyczącej przestrzeni przepływów, w znacznie większym stopniu niż przestrzeni miejsc. Doktorant zdaje sobie sprawę, że przepływy te mogą przebiegać w różnych kierunkach, a także, że mogą przebiegać wewnątrz systemu, między jego elementami, jak i między systemem a elementami czy czynnikami zewnętrznymi. W tym zakresie Autor prezentuje podejście nie tylko systemowe, ale i sieciowe.

Takie podejście dynamiczne i sieciowe znalazło znakomite odzwierciedlenie w części aplikacyjnej rozprawy. Modele, które stara się tworzyć mają cechy narzędzi zdolnych do badania skomplikowanych systemów sieciowych, w których zależności między elementami są bardzo złożone i nieoczywiste. Podejście takie jest niezwykle trudne, gdyż zmusza ono w pewnym zakresie do rozstrzygnięcia przebiegu procesów, ze wskazaniem które wydarzenia i zjawiska są czynnikami sprawczymi (*driving forces*), które są wynikami (*results*), a które mają obie te cechy stając się czynnikami niestabilnymi lub sztafetowymi. Autor sam zwraca uwagę na pewne cechy trwania i trwałości procesów peryferyzacji. Określa je skłonnością peryferyzacji do samopowielania i samoreprodukowania się.

Osiągnięcie 5 – aplikacyjność badań

Chyba bezsprzecznie największym osiągnięciem pracy jest jej wymiar aplikacyjny. Doktorant podejmuje się przedstawienia gotowych metod i narzędzi możliwych do zastosowania w badaniach stopnia peryferyjności. Autor sam zwraca uwagę, że jego celem jest stworzenie narzędzia uniwersalnego. I chociaż nie stawia w końcu takiej konkluzji i nie popiera tej tezy dowodami, to jednak wydaje się, że jego osiągnięcia są na tyle obiecujące, że wydaje się, że będą one możliwe do przetestowania i zastosowania także w innych przypadkach.

Aplikacyjny wymiar rozprawy jest widoczny w konkretnych badaniach nad oceną peryferyjności wrocławskich osiedli, a także przy badaniu stopnia peryferyjności osiedla Jagodno. Chociaż trzeba zauważyć że obydwie te badania są bardzo różne i w zasadzie należałoby je oceniać oddzielnie. Mają różne skale, różny zakres a także odmienne metody badawcze. Ta różnorodność zastosowanych metod, narzędzi i technik badawczych jest dużą zaletą pracy.

Osiągnięcie 6 – charakter peryferyzacji

Bardzo wartościowym elementem rozprawy jest próba jakiejś typologizacji procesów peryferyzacji. Doktorant na podstawie przeprowadzonych badań teoretycznych oraz po wykonaniu analiz z wykorzystaniem modeli, w tym modelu potencjału Liwińskiej opisuje 4 różne formy peryferyzacji: brak peryferyzacji, peryferyzację pozorną, peryferyzację ukrytą oraz peryferyzację właściwą. Każdy z tych typów został opisany i scharakteryzowany za pomocą wskaźników i wyników analiz. Taka systematyka jest cennym efektem prac. Należy domniemywać, że może się ona stać pewnym miernikiem i charakterystyką peryferyzacji. Może stać się pewnym zestawem kryteriów uniwersalnych.

7. Główne uwagi do dysertacji

Uwaga 1 – brak tez

Jak wspomniano wyżej w rozprawie nie zamieszczono ani nie sformułowano żadnych tez badawczych. Jest to dość istotny błąd i brak w pracy. Na stronie 4 zamieszczono, co prawda cztery hipotezy, niestety nie mają one cech tez badawczych i nie mogą ich zastąpić.

Uwaga 2 – dyscyplina naukowa

Praca jest lokowana w obrębie dziedziny: nauki inżynierjno-techniczne, w dyscyplinie: architektura i urbanistyka. Ta deklaracja budzi jednak pewne wątpliwości recenzenta. Jak wspomniano wyżej, bardzo cenne i wartościowe w pracy jest podejście interdyscyplinarne. Doktorant bardzo sprawnie i swobodnie porusza się w obrębie zagadnień interdyscyplinarnych sięgając do zasobów badawczych różnych dziedzin i dyscyplin. Jest to z całą pewnością wielką zaletą całej pracy. Interdyscyplinarne podejście jest nieodłączną cechą zarówno nauk związanych z architekturą, jak i, a może przede wszystkim, z urbanistyką i planowaniem przestrzennym. Dyscyplina architektura i urbanistyka sięga i powinna sięgać do zasobów badawczych innych dyscyplin. Jednak powinna ona także prezentować swoje własne podejście do przedmiotu badania. Tym przedmiotem badania jest szeroko rozumiana przestrzeń, w jej różnych skalach; od skali regionu, miasta, po mikroskale pojedynczych terenów, działek, a nawet budynków i innych obiektów budowlanych. W zakresie badań w dyscyplinie architektura i urbanistyka mieszczą się analizy, których perspektywa i kryteria związane są jednak z pewną fizyczną trójwymiarową przestrzenią, jej funkcjonowaniem i postrzeganiem. Istotnym komponentem takiej perspektywy jest rozumienia potrzeby i roli podejścia kreatywnego.

Odpowiedź na pytanie dotyczące granic, wyróżników i cech szczególnych dyscypliny architektura i urbanistyka jest bardzo trudna do udzielenia. Granice dyscypliny z pewnością nie są ostre. Jednak, mimo wszystko jakieś istnieją. Szczególnie trudne jest rozgraniczenie pól badawczych w dyscyplinie architektura i urbanistyka od tych pól w dyscyplinie gospodarka przestrzenna, gdyż w obu przypadkach ich przedmiotem jest przestrzeń.

W recenzowanej rozprawie główny nurt badawczy i jego pola związane są ze zjawiskami dziejącymi się w przestrzeni fizycznej oraz w przestrzeni fazowej. Przestrzenny wymiar badań nie podlega kwestionowaniu. Mimo to, można jednak odnieść wrażenie, że Doktorant koncertuje się w większym stopniu na zagadnieniach, które bardziej charakterystyczne są dla dyscypliny gospodarka przestrzenna. Wątki związane z typowym warsztatem badawczym architekta, urbanisty lub planisty przestrzennego są w mniejszości. Autor niezbyt często odnosi się do cech czy procesów dziejących się sferze zagospodarowania przestrzennego czy przestrzeni urbanistycznych. Najbliżej dyscypliny architektura i urbanistyka lokuje się ta część badań, która dotyczy analiz peryferyjności osiedla Jagodno we Wrocławiu. Posługuje się on pewnym zakresem metod i narzędzi badawczych typowych dla macierzystej dyscypliny.

Szkoda, że podejście skoncentrowane na dyscyplinie architektura i urbanistyka nie znalazło się w szerszym zakresie w części teoretycznej. Szkoda, że Autor nie powołał się na znane badania peryferiów wykorzystujących metody i narzędzia z zakresu dyscypliny architektura i urbanistyka.

Uwaga ta nie jest wytykiem, a należy ją traktować wyłącznie jako głos w dyskusji. A dyskusja o granice dyscypliny architektura i urbanistyka jest wciąż aktualna i niezwykle ważna, zwłaszcza przy recenzowaniu prac stanowiących podstawę nadania stopni naukowych.

Uwaga 3 – peryferium vs. osiedle vs. centrum

Doktorant zdaje sobie sprawę z relatywnego znaczenia pojęcia *peryferia*. Potrzebę jego wyjaśnienia uznaje za ważną i kluczową sprawę do dalszych badań. Jeśli pojęcie peryferiów jest dobrze wyjaśnione, to już wyjaśnienia pojęcia *centrum* zostało praktycznie pominięte. Pewne wątpliwości budzi też wyjaśnienie i zakres stosowania pojęcia *osiedla*.

Pojęcie osiedla jest wprowadzone do treści rozprawy dość wcześniej. Już na wstępie Autor używa go w kontekście określenia przedmiotu badań. Pojęcie to jest jednak używane w odniesieniu do bardzo różnych form i jednostek przestrzennych. Odnosi się zarówno do pojęcia jednostek pomocniczych, jak i do uformowanych historycznie w jednym czasie struktur przestrzennych, jak i do dzielnic składających się z bardzo różnorodnych form zabudowy i zagospodarowania terenu. W rozprawie nie ma definicji normatywnej osiedla. Treść pracy pozwala jednak na wysnucie pewnych definicji opisowych. Szkoda, jednak, że w pracy nie znalazło się jasne wyjaśnienie rozumienia tego pojęcia. Szczególnie cenne byłoby gdyby definicja ta została sformułowana na podłożu dyscypliny architektura i urbanistyka.

Drugi ważnym pojęciem, które nie zostało zdefiniowane jest pojęcie centrum. Używane jest ono w kontekście badań peryferyzacji w Części II. Kontekst ten jest istotny z uwagi na relatywność znaczeniową pojęcia peryferii. Peryferie są nimi wyłącznie w kontekście konkretnego, określonego centrum. Doktorant określa, że punktem odniesienia dla peryferii – osiedli wrocławskich jest *centrum* Wrocławia. Nie wiemy jednak niestety czym to centrum jest; czy jest ono tożsame ze śródmieściem, czy wyznacza je zasięg dostępności, czy stopień nasycenia usługami, czy może obiektami o szczególnych cechach, czy może przestrzeni publicznych?

Uwaga 4 – kryteria i weryfikacja oceny

Szczególnie ważną sprawę we wszelkich prowadzonych badaniach są kryteria oceny. Doktorant definiuje je w sposób jasny, niebudzący wątpliwości. Jest w tym zdefiniowaniu pewny i przekonany. Niestety w pewnych obszarach, dla których potwierdzone zostały

trudności w dostępie do danych wycofuje się i pewne dane pomija. Jest to zrozumiałe, gdyż trudno prowadzić badania, jeśli dane nie są możliwe do pozyskania. Tak byłoby jednak w normalnej pracy praktycznej. Jednak w pracach badawczych równie ważne i dopuszczalne jest wskazanie i zidentyfikowanie tych wszystkich obszarów, które są warte zbadania, mimo tego, że możliwości ich przeprowadzenia w danym momencie, w danym obszarze są niemożliwe. Celowe byłoby wskazanie obszarów *białych plam* oraz próba opisanie, w jaki sposób można by te luki uzupełnić lub zastąpić.

Należy też zwrócić uwagę, że tzw. *stara dobra szkoła urbanistyki* nie wykluczała, a wręcz zachęcała do zbierania danych we własnym zakresie, np. przez badania terenowe, wizje terenowe, badania ankietowe, wywiady rozszerzone. Są to także normalne i dopuszczone metody i techniki badawcze.

Dopuszczenie w badaniach zastosowania innych metod i narzędzi badawczych mogłoby pomóc w weryfikacji wyników badań. Istotne jest zastosowanie pewnej triangulacji badań, polegającej na weryfikacji ich wyników poprzez zastosowanie innych metod i narzędzi badawczych.

Szczególnie interesujące byłoby zastosowanie metod i narzędzi z obszaru badań jakościowych, zwłaszcza, że w badaniach zaprezentowanych w rozprawie dominuje podejście badawcze, opierające się na badaniach ilościowych. Pewne cechy badań jakościowych pojawiają się dopiero w modelowaniu peryferyjności osiedla Jagodno.

Uwaga 5 – źródła danych i BDOT

Doktorant wykorzystuje w swoich badaniach Bazę Danych o Obiektach Terenowych (BDOT). Jest to najczęściej wykorzystywana baza w analizach przestrzennych i urbanistycznych. Autor powiela w ten sposób dość częsty i chyba niestety powszechny błąd. Baza BDOT w istocie nie zawiera informacji o stanie zabudowy i zagospodarowania terenu. Operuje inną *legendą*, innym zakresem pojęciowym, który nie jest spójny z zakresem pojęciowym urbanistyki i planowania przestrzennego.

Pewne dalsze wątpliwości dotyczące źródeł danych dotyczą ich selekcji. Trudno znaleźć uzasadnienie decyzji o pominięciu w badaniach np. usług wyższego rzędu. Przecież lokalizacja tego typu usług w obrębie dzielnicy nie może być pominięta, jeśli przedmiotem tych badań jest stopień peryferyjności. Mimo tego, że mieszkańcy być może nie korzystają z tego typu usług, to jednak taka funkcja zmienia charakter dzielnicy, a także jej wizerunek i prestiż. Dyskusyjne jest też pominięcie w analizach wszystkich terenów zieleni o powierzchni poniżej 2 [ha]. Małe skwery czy parki kieszonkowe o powierzchni czasem nawet kilkuset metrów kwadratowych pełnią bardzo ważną rolę w funkcjonowaniu osiedla i podnoszeniu jakości życia mieszkańców, pod warunkiem że są łatwo dostępne i położone w bliskiej odległości.

Uwaga 6 – uniwersalność czy unikalność badań

Doktorant już na wstępie do pracy deklaruje chęć stworzenia modelu, który będzie uniwersalnym narzędziem do badania stopnia peryferyjności. Nie ma wątpliwości, że narzędzie zaprezentowane w rozprawie jest bardzo interesujące i obiecujące. Nie jest jednak jasne czy i w jakim zakresie będzie możliwe jego zastosowanie w innych przypadkach. Autor nie stawia takiej tezy i postawić w zasadzie nie może, gdyż możliwe by to było dopiero po jego przetestowaniu w innych, może skrajnych i różnorodnych przypadkach. Nie jest jasne np. czy narzędzie to będzie w stanie w takim samym stopniu zdiagnozować stopień peryferyjności w metropoliach policentrycznych, np. Szombierki - dzielnicy Bytomia w

stosunku do centrum miasta, czy Orzegowa – dzielnicy Rudy Śląskiej w stosunku do Nowego Bytomia, który pełni rolę centrum miasta.

Mimo to należy uznać i docenić, że Doktorant podsumował wyniki swoich badań i określił pewne ograniczenia wynikające z niemożności badania zjawisk przestrzennych (np. społecznych), braku dostępu do pewnych danych, czy braku uwzględniania aktywności poza przestrzennych (np. zakupy przez internet).

8. Ocena formalnej strony dysertacji

Praca napisana jest bardzo dobrym, precyzyjnym i zrozumiałym językiem. Struktura pracy jest zachowana, nagłówki są właściwie wyróżnione, tabele i rysunki są dobrze opisane i ponumerowane.

Bibliografia jest bardzo obszerna, obejmuje 229 pozycji oraz 12 pozycji nazwanych przez Doktoranta jako *źródła internetowe*. Nie jest zrozumiałe dlaczego wyróżnione zostało te 12 pozycji. W tej grupie znalazły się zarówno publikacje prasowe i publicystyczne (Gazeta Wyborcza) jak i miejsca udostępniania danych i baz danych. Przy niektórych publikacjach nie podano we właściwy sposób autora i tytułu (Gazeta Wyborcza).

Do pracy dołączono 9 załączników; niestety nie są one zatytułowane. Tytuły pojawiają się tylko w legendach i nie jest jasne czy odnoszą się do całego załącznika. Doktorant nie wyjaśnia ich treści, ani przyczyn zamieszczenia.

9. Konkluzja

Autor recenzowanej dysertacji wykazał się opanowaniem metod badawczych, a jego praca pogłębiła wiedzę specjalistyczną w obszarze nauk technicznych w dyscyplinie architektura i urbanistyka. Dysertacja jest przykładem samodzielnego rozwiązania problemu badawczego.

Recenzowana praca doktorska *Wykorzystanie metod opartych na modelowaniu w ocenie peryferyjności miejskiej na przykładzie Wrocławia* wykonana przez mgr inż. Mikołaja Grosela, pod kierunkiem promotora: dr hab. inż. arch. Magdaleny Belof, prof. PWr, oraz promotora pomocniczego dr inż. Wawrzyńca Zipsa, prof. PWr. spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim. Wnioskuje o dopuszczenie pracy do publicznej obrony.

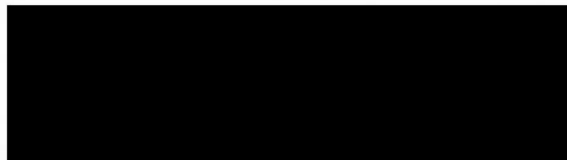

PODPIS ZAUFANY

KRZYSZTOF
KAFKA

25.02.2025 16:53:30 GMT+1

Dokument podpisany elektronicznie
podpisem zaufanym

Dr hab. inż. arch. Krzysztof Kafka, prof. PŚ